

บทที่ 4

ขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงาน นอกจากจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ตายโดยตรวจสอบว่า การกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าว นั้นเป็นไปตามกรอบของกฎหมายหรือไม่แล้ว ยังเป็นการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดเหตุผิดพลาดในการใช้กำลังที่เกินขอบเขตของเจ้าพนักงานซ้ำอีกในอนาคตด้วย ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

4.1 การตรวจสอบโดยการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพมีมาแต่โบราณ กฎหมายตราสามดวงได้บัญญัติให้มีการชันสูตรพลิกศพไว้ ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตราพระราชบัญญัติชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2457 ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก และคำว่าวิสามัญฆาตกรรมก็มีที่ใช้ตั้งแต่นั้นมา เหตุที่จะทำให้มีการชันสูตรพลิกศพนั้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 3 ถ้ามีผู้ใดตายโดยฆ่าตัวเองก็ดี หรือผู้อื่นฆ่าให้ตายก็ดี กิริยาตายอย่างนี้ เรียกว่าฆาตกรรมตามพระราชบัญญัตินี้ เหตุที่ตายจะปรากฏชัดก็ตาม หรือจะเป็นแต่มีเหตุควรสงสัยว่าบุคคลจะตายโดยฆาตกรรมก็ตาม ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะต้องกระทำการชันสูตรพลิกศพตามความที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้

การให้เจ้าหน้าที่ไปดูถึงที่ที่ศพอยู่ ก็แสดงว่าต้องไปดูศพหรือชันสูตรพลิกศพนั่นเอง (คำว่า “ชันสูตร” ปัจจุบันเขียนว่า “ชันสูตร”)

ชันสูตร (ก.) แปลว่า ตรวจสอบเพื่อหาสาเหตุหรือข้อเท็จจริง เช่น ผู้ที่ถูกทำร้ายมา พนักงานสอบสวนจะส่งตัวไปให้แพทย์ทำการตรวจชันสูตรบาดแผลเป็นต้น

พลิก (ก.) แปลว่า กลับ เปลี่ยน

ศพ (น.) แปลว่า ซากศพ ร่างกายคนที่ตายแล้ว

ชั้นสูตรพลิกศพ (กฎหมาย) ก. ตรวจพิสูจน์ศพเพื่อให้ทราบว่ามีผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

และพระราชบัญญัติดังกล่าวได้แบ่งกรณีฆาตกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ **เหตุวิสามัญ และ เหตุสามัญ** ดังนี้

“มาตรา 7 การชันสูตรพลิกศพผู้ถูกฆาตกรรม กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้เป็น 2 ชั้น คือ สามัญชั้น 1 วิสามัญชั้น 1 ผิดกันดังอธิบายต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1. ฆาตกรรมอันเป็นวิสามัญ คือ ผู้ตายตายด้วยเจ้าพนักงานฆ่าตายในเวลากระทำการตามหน้าที่ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าพนักงานไปจับผู้ต้องหาว่าเป็นโจรเป็นผู้ร้าย และฆ่าผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายนั้นตายในเวลาจับ ดังนี้เป็นต้น เรียกว่า **เป็นเหตุวิสามัญ**

ข้อ 2. ฆาตกรรมอันเป็นสามัญ นั้น ผู้อื่นแม้เป็นราชการหรือเป็นเจ้าพนักงานกระทำให้ตายโดยมิเกี่ยวข้องแก่การกระทำตามหน้าที่ ให้ถือว่าเป็น **ฆาตกรรมอย่างสามัญ**”

และพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติกำหนดตัวบุคคลที่มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพไว้ โดยแยกเป็น 2 กรณี คือ การตายโดยฆาตกรรมสามัญ อย่างหนึ่ง การตายโดยวิสามัญอีกอย่างหนึ่ง(มาตรา 8) ในการชันสูตรพลิกศพ กฎหมายกำหนดให้แพทย์ประจำตำบลเป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย กระทำในรูปคณะ มี 3 คน มีประธานที่เป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงกว่าด้วย

ข้อกฎหมายเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติถึงเหตุที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพไว้ตั้งแต่มาตรา 148 ถึงมาตรา 156 และที่เกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรม มาตราหลัก คือ มาตรา 150 แม้จะมีการแก้ไขหลายครั้งก็มิได้เรียกคดีที่มีการชันสูตรพลิกศพว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม” ดังพระราชบัญญัติเดิม แต่เนื่องจากคดีฆาตกรรมตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีสาเหตุ ลักษณะและวิธีปฏิบัติในการชันสูตรพลิกศพด้วยวัตถุประสงค์ในการทำนองเดียวกัน ดังนั้น ในวงการนักกฎหมายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจึงยังติดศัพท์เดิมว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม” ตลอดมา

ความจริงผู้ร่างกฎหมายเดิมท่านใช้ถ้อยคำได้ถูกต้องเหมาะสมมาก กล่าวคือ ใช้คำว่า “วิสามัญ” นำหน้าคำว่า “ฆาตกรรม” ซึ่งตามพจนานุกรม คำว่า “วิสามัญ” แปลว่า ไม่ปกติ ไม่ใช่ธรรมดา และคำว่า “ฆาตกรรม” แปลว่า การฆ่ากันตาย เมื่อนำมารวมกันเข้าก็แปลว่า “การฆ่ากันตายที่ไม่ปกติหรือไม่ใช่ธรรมดา” ซึ่งเมื่อดูตามพฤติการณ์ที่มีการตายแล้วก็เป็นเช่นนั้น เข้าใจว่าผู้ร่างกฎหมายต้องการเน้นให้เห็นว่าการที่จะมีวิธีการชันสูตรพลิกศพให้ผิดแผกไปจากธรรมดา(ดูป.วิอาญามาตรา 148, 149, 156) ต้องเป็นการฆ่าที่ผิดปกติธรรมดาเท่านั้น แต่ในประมวลกฎหมายวิธีความอาญา มาตรา 150 ซึ่งนำมาใช้กับการชันสูตรพลิกศพใช้ถ้อยคำเพียงว่า

“ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่า...หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่า...” และมาตรา 143 วรรคท้าย ก็ใช้คำว่า “ในคดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย...” เท่านั้น²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ได้ขยายวิธีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพให้ปฏิบัติถึงกรณีที่มีความตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ด้วย ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานมิได้เป็นผู้กระทำให้ผู้ตายตาย แต่ความตายได้เกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งบางกรณีอาจไม่ใช่คดีฆาตกรรม เช่นผู้ตายฆ่าตัวตาย หรือตายโดยอุบัติเหตุ และบางกรณีอาจเป็นการฆาตกรรมแต่ผู้กระทำไม่ใช่เจ้าพนักงานก็ได้ เช่น ถูกผู้อื่นฆ่าตาย แต่เนื่องจากต้องมีวิธีปฏิบัติในการชันสูตรพลิกศพเป็นอย่างเดียวกัน จึงมักเรียกรวมๆกันว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม”³

ในปัจจุบันการชันสูตรพลิกศพ คือ การตรวจดูศพเพื่อกันพบสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายแก่บุคคลนั้นขึ้น⁴ โดยเป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาช่วยค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนั้นการชันสูตรพลิกศพยังถือว่าเป็นวิธีการพิเศษในเรื่องพยานวัตถุ และจัดเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในกระบวนการดำเนินคดีอาญา⁵

ส่วนกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพนั้น มี 3 กรณี คือ⁶

- (1) กรณีที่บุคคลตายโดยผิดธรรมชาติ
- (2) กรณีที่บุคคลตายในระหว่างอยู่ในควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่
- (3) กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

(1) กรณีที่บุคคลตายโดยผิดธรรมชาติ

สำหรับการตายโดยผิดธรรมชาตินั้น บทบัญญัติแห่ง ป.วิ.อาญา มาตรา 148 วรรคสอง ได้กำหนดไว้ทั้งหมด 5 กรณีด้วยกัน ได้แก่ 1. ฆ่าตัวตาย 2. ถูกผู้อื่นทำให้ตาย 3. ถูกสัตว์ทำร้ายตาย 4. ตายโดยอุบัติเหตุ และ 5. ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ

² สนิท สนั่นศิลป์. วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 1-3.

³ แหล่งเดิม.

⁴ คณิง ภาไชย. (2544). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 357.

⁵ คณิต ฒ นคร. (2546). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6). หน้า 349.

⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วรรคแรก และ มาตรา 150 วรรคสาม

(2) กรณีที่บุคคลตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นแก่บุคคลใดระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพเสมอ ไม่ว่าผู้ตายจะตายอย่างธรรมดา เช่น ตายเพราะโรคประจำตัว หรือตายโดยผิดธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุม เพราะในบางกรณีเจ้าพนักงานอาจจะมีการกระทำทารุณต่อผู้ถูกควบคุม⁷

(3) กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้นจะต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา กล่าวคือในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิด บางครั้งอาจมีการต่อสู้ขัดขวางจากผู้ต้องถูกจับ หรือผู้ถูกกล่าวหา นั้น เจ้าพนักงานของรัฐจึงจำเป็นต้องใช้กำลังในการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้ผู้ต้องถูกจับหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นถึงแก่ความตายได้ ซึ่งเรียกการตายในกรณีเช่นนี้ว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม”⁸ และกฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพเพื่อตรวจสอบและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานว่า กรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องกระทำไปเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตรายจากการต่อสู้ของคนร้ายและได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 หรือไม่

แต่ถ้ากรณีที่การฆ่าเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงาน แต่ไม่ใช่การกระทำในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ ย่อมไม่ถือว่าเป็นการตายที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ และไม่ใช่เป็น “คดีวิสามัญฆาตกรรม” แต่คงถือเป็นเพียงคดีฆาตกรรมธรรมดา เพราะเป็นการกระทำนอกอำนาจหน้าที่ ดังนี้ จะสอบสวนเป็นคดีวิสามัญฆาตกรรมไปให้ัยการสูงสุดพิจารณาไม่ได้ ต้องให้พนักงานอัยการจังหวัดในเขตนั้นรับผิดชอบ⁹

4.1.1 วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

- (1) เพื่อพิสูจน์ว่า ผู้ตายคือใคร
- (2) เพื่อพิสูจน์ว่าผู้ตายตายที่ไหน เมื่อใด ซึ่งเวลาตายนี้มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง

⁷ คณิง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 358.

⁸ สนิท สนันศิลป์. (2527). “วิสามัญฆาตกรรม.” อัยการนิเทศ, 46, 4. หน้า 582-583.

⁹ สนิท สนันศิลป์. (2543). วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 27.

การชันสูตรพลิกศพ จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ทราบข้อเท็จจริงในเบื้องต้น ดังนี้

(2.1) สถานที่ตาย โดยพิสูจน์ว่า สถานที่พบศพนั้นเป็นสถานที่ตายหรือสถานที่เกิดเหตุหรือไม่ หรือว่าเกิดเหตุ ณ สถานที่หนึ่ง แล้วได้มีการเคลื่อนย้ายศพมาอีกสถานที่หนึ่ง

(2.2) เวลาตาย ซึ่งการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุ มีหลักฐานยืนยันเบื้องต้นว่า เวลาตาย คือ เวลาที่เกิดเหตุ หรือเวลาที่กระทำความผิด

นอกจากนี้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 158 (5) ในการฟ้องคดีอาญาต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดกระทำความผิดนั้น ๆ พอสมควรที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี คำฟ้องที่ไม่ระบุเวลาตายหรือเวลาที่เกิดเหตุ หรือเวลาที่เกิดการกระทำความผิดให้ถูกต้องชัดเจนย่อมเป็นเหตุทำให้ศาลยกฟ้องได้¹⁰

(3) เพื่อพิสูจน์เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย (Cause and Manner of Death) ซึ่ง “เหตุตาย” หมายถึง เหตุที่ทำให้ตายโดยตรงและเหตุสนับสนุน ส่วน “พฤติการณ์ที่ตาย” หมายถึง การตายโดยอุบัติเหตุ ทำตนเองหรือถูกทำร้ายตาย หรือตายโดยโรคร้ายไข้เจ็บซึ่งถือว่าตายโดยธรรมชาติ

ผู้ที่มีหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ

สำหรับผู้มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์...” และมาตรา 150 วรรคสามบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ... ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง...”

จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดตัวบุคคลผู้ร่วมชันสูตรไว้ คือให้พนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ทางนิติเวช หรือแพทย์ที่มีคุณสมบัติดังที่ระบุไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 150 และในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาตามหน้าที่หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาตามหน้าที่ จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพโดยพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการชันสูตรด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าผู้ที่มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมาย ได้แก่

1. พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ส่วนพนักงานสอบสวนอื่นแม้ว่าจะมีอำนาจในการสอบสวนแต่ก็ไม่มีอำนาจในการชันสูตรพลิกศพ

2. แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา ในกรณีที่แพทย์ทางนิติเวชไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ

¹⁰ คณิง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 361.

ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ถ้าแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเป็นผู้ทำหน้าที่¹¹ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายประสงค์ที่จะให้การหาสาเหตุของการตายนั้นมีความชัดเจนมากที่สุด จึงใช้แพทย์เฉพาะทางคือแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์ที่มีวิชาชีพเท่านั้นเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพ เนื่องจากถ้าผู้ชันสูตรพลิกศพเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้เพียงพอแล้วอาจทำให้การวินิจฉัยคลาดเคลื่อนได้ และอาจส่งผลทำให้การทำความเห็นและการสังคดีมีความคลาดเคลื่อนไปด้วย

3. ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ นอกจากบุคคลตามข้อ 1 และ 2 แล้ว ตามมาตรา 150 วรรคสาม ยังกำหนดให้ต้องมีพนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองที่มีตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วย ทั้งนี้ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้แพทย์ พนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบ เท่าที่จะทำได้ด้วย¹²

ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการออกระเบียบและข้อบังคับเพื่อเป็นการวางแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพไว้ดังนี้ คือ¹³

1. ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543
2. ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543
3. ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543

4.1.2 ขั้นตอนและวิธีการในการชันสูตรพลิกศพ

กระบวนการในการตรวจศพ ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญสองเรื่อง คือ (1) การตรวจดูสภาพภายนอก และ (2) การผ่าศพตรวจดูภายใน

มาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่มีความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ตั้งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ อันว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฝังผู้ต้องห้ายังศาล”

¹¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง

¹² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง

¹³ โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก

“การชันสูตรพลิกศพ” ที่เป็นกระบวนการบังคับตามบทบัญญัตินี้ หมายถึง “การตรวจศพภายนอก” เท่านั้น แม้การชันสูตรพลิกศพจะประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ การตรวจศพภายนอกและการผ่าศพตรวจดูภายใน แต่การผ่าศพตรวจดูภายในมิใช่เป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย¹⁴

มาตรา 151 บัญญัติว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย...”

ดังนั้น การผ่าศพตรวจดูภายใน จึงเป็นกระบวนการที่จะกระทำ “เมื่อมีการจำเป็น” และเมื่อได้มีการตรวจศพภายนอกตามขั้นตอนแล้วการฟ้องคดีก็กระทำได้ ซึ่งในทางนิติเวชศาสตร์การที่จะทราบสาเหตุที่แท้จริงของการตายโดยไม่มีการผ่าศพตรวจดูภายในนั้น อาจมีความผิดพลาดได้เสมอ ดังนั้น โดยหลักสากลศพที่ตายผิดปกติธรรมดาทุกศพควรมีการผ่าศพตรวจดูภายใน

มาตรา 150 วรรคหนึ่ง กำหนดให้การชันสูตรพลิกศพต้องกระทำโดยเร็ว และให้พนักงานสอบสวนและแพทย์ตามที่ระบุไว้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที ให้แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพต้องทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพภายใน 7 วัน นับแต่วันได้รับเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งในส่วนวนชันสูตรพลิกศพ รายงานแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชันสูตรพลิกศพ

สำหรับสำนวนการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ปรากฏว่าความตายมิได้เป็นผลจากการกระทำความคิดอาญานั้น เดิมกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องส่งสำนวนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ในปัจจุบันตามมาตรา 150 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการ โดยเร็ว¹⁵ และให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะส่งสำนวนดังกล่าวไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดต่อไปตามมาตรา 156

ส่วนสำนวนการชันสูตรพลิกศพในกรณีความตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานหรือตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานนั้น ตามมาตรา 150 วรรคสี่ กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพให้แก่พนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายเวลาได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ

¹⁴ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6). หน้า 349.

¹⁵ ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 10.1 กำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ต้องส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังผู้บังคับการตำรวจนครบาล หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเพื่อพิจารณาสั่งการ แล้วจึงส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ชันสูตรพลิกศพพิจารณาต่อไป

ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ตรวจศพแล้ว แต่ไม่สามารถทราบถึงเหตุของการตาย มาตรา 151 บัญญัติว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้”

ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 151 ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

1. สั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใดของศพ เช่น สั่งให้ผ่าตัดเอากะเพาะอาหารออกแล้วไปแยกธาตุดูว่ามียาพิษอยู่ในกระเพาะอาหารหรือไม่ หรือ

2. สั่งให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล

แต่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพจะสั่งให้จัดการดังกล่าวได้ก็เฉพาะแต่ในกรณีจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเท่านั้น จะสั่งการเพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการไม่ได้ และเมื่อได้รับศพหรือส่วนของศพดังกล่าวแล้ว แพทย์หรือเจ้าพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล¹⁶ มีหน้าที่ที่จะต้องจัดการตามที่มาตรา 152 ระบุไว้ คือ

(1) ทำรายงานถึงสภาพของศพตามที่พบเห็นหรือตามที่ปรากฏจากการตรวจ พร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น

(2) แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้

(3) ลงวันเดือนปีและลายมือชื่อในรายงาน แล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

ในกรณีที่ศพถูกฝังไว้แล้วก่อนที่จะมีการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ในชั้นแรกเข้าใจว่าตายด้วยโรคประจำตัว ญาติจึงจัดการฝัง แต่ต่อมามีหลักฐานหรือพฤติการณ์บางอย่างแสดงว่าเป็นการตายผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งตามมาตรา 153 กำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดู เว้นแต่

1. เมื่อเจ้าพนักงานเห็นว่าไม่จำเป็น เช่น แพทย์ได้ตรวจบาดแผลโดยละเอียดและลงความเห็นว่ามีผู้ตายตายเพราะบาดแผลนั้น โดยไม่มีพฤติการณ์ที่ควรสงสัยเป็นอย่างอื่นอีก

¹⁶ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 6 วรรคสอง กำหนดว่า สำหรับในกรุงเทพมหานครให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพ ส่วนในจังหวัดอื่นให้พนักงานสอบสวนพิจารณาส่งไปยังโรงพยาบาลของรัฐที่แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตร หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพก็ได้แต่ถ้ามีความจำเป็นก็ให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2. เมื่อการฆาตกรรมจะเป็นอันตรายแก่นามับของประชาชน เช่น ผู้ตายตายด้วยโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้อื่น เช่น ถูกผู้อื่นนำเอาโรคมาล้อมปนในอาหารที่ผู้ตายบริโภค จึงเป็นกรณีที่เกิดขึ้นเพราะถูกผู้อื่นทำให้ตาย อันต้องมีการชันสูตรพลิกศพ แต่ถ้าฆาตกรรมออกตรวจดู เชื่อโรคอาจแพร่ไปยังบุคคลอื่นได้¹⁷

อย่างไรก็ตาม การผ่าศพไม่สามารถกระทำได้ในกรณีผู้ตายเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากหลักของศาสนาอิสลามมีว่า มนุษย์ทุกคนที่พระองค์อัลเลาะห์ทรงสร้างมานั้น เป็นสิทธิของพระองค์ มุสลิมจึงเป็นสิทธิของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ต้องรักษาไว้ในสภาพเดิมทุกประการ หมายถึงศพอยู่ในสภาพใดก็ได้ให้อยู่ในสภาพนั้น ห้ามมิให้ผู้ใดตัดหรือทำลายศพโดยเด็ดขาด¹⁸

กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกหนังสือที่ มท 387/2500 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2500 มีข้อความว่า “ขอให้งดเว้นการผ่าศพชาวไทยอิสลามที่ถูกฆาตกรรม ฆาตกรรม ฆาตกรรม หรือโดยอุบัติเหตุ หรือถึงแก่กรรมโดยมิได้ปรากฏเหตุ” และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 408/2517 มีข้อความว่า “...จะต้องรีบนำศพไปทำพิธีทางศาสนาโดยเร็วและห้ามทำอันตรายต่อศพ”¹⁹ และกรมตำรวจก็ได้มีการออกระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2527 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ข้อ 319 มีข้อความว่า “การชันสูตรพลิกศพผู้ที่เป็นชาวไทยอิสลาม ถ้าจะต้องทำการดังกล่าวในวรรคก่อน ก็ขอให้พยายามหลีกเลี่ยงการผ่าศพ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นการผลิตต่อลัทธิศาสนาอิสลาม”

การทำความเข้าใจ เมื่อมีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ตามมาตรา 154 กำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเข้าใจเป็นหนังสือแสดงถึง

- (1) เหตุแห่งการตาย เช่น ตายเพราะถูกกระสุนปืน หรือแขวนคอตาย
- (2) พฤติการณ์ที่ตาย เช่น ตายในการทะเลาะวิวาท หรือนำตัวตาย
- (3) ผู้ตายคือใคร
- (4) ตายที่ไหน เมื่อใด แม้สถานที่ที่ตายอาจแสดงให้เห็นถึงสถานที่เกิดเหตุในคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ในทุกกรณี เช่น ผู้ตายถูกแทง ณ สถานที่แห่งหนึ่ง แต่ไปตายที่โรงพยาบาล ซึ่งต้องถือว่าที่ตายคือโรงพยาบาล ส่วนในกรณีที่ไม้อาจทราบถึงที่ตายได้ เช่น กรณีที่ศพลอยน้ำมาก็น่าจะแสดงสถานที่ที่พบศพแทน

¹⁷ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 1429/2492, 859/2492

¹⁸ หนังสือสำนักจุฬาราชมนตรี ที่ สพ 223/2541 ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2541 เรื่อง ความกระจ่างเกี่ยวกับการผ่าศพชาวไทยอิสลาม

¹⁹ ปกติญาติผู้ตายจะนำหนังสือรับรองของจุฬาราชมนตรีมาแสดงและพนักงานสอบสวนจะเก็บหรือถ่ายสำเนาไว้เพื่อประกอบในสำนวน

(5) ถ้าตายโดยตนทำร้าย ให้กล่าวหาใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิด (คือใคร น่าจะเป็นผู้ทำให้ตาย) เท่าที่จะทราบได้

4.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพและแนวทางการแก้ไข

ปัญหาของการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่

1. การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทมากในการชันสูตรพลิกศพ เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถือว่าการชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน²⁰ และพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพเป็นผู้แจ้งให้แพทย์ทราบ แพทย์จึงเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนเท่านั้น การที่ให้ตำรวจซึ่งเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการตายมีหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบการตายด้วย จึงเป็นการตรวจสอบจากองค์กรเดียวกันซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และทำให้เกิดปัญหาว่าไม่มีผู้ถ่วงดุลกับพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง ต่างกับของประเทศสหรัฐอเมริกาที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์เป็นผู้ที่มีอำนาจเต็มในการที่จะชันสูตรพลิกศพ เริ่มตั้งแต่การดูศพ และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตาย สอบสวนพยานบุคคลและผ่าศพด้วยตนเอง

แนวทางการแก้ไข ควรพัฒนาระบบการชันสูตรพลิกศพใหม่โดยไม่ให้ถือว่าเป็นงานส่วนหนึ่งของการสอบสวน²¹ ซึ่งน่าจะเป็นการดีที่แยกงานที่พนักงานสอบสวนไม่ถนัดออกมเสีย และทำให้ระบบการชันสูตรพลิกศพเป็นกระบวนการตรวจสอบพนักงานสอบสวนเพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ ถ้าเป็นคดีฆาตกรรมก็ค่อยส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพไปที่พนักงานสอบสวนเพื่อรวมเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต่อไป

2. การที่พนักงานสอบสวนมีบทบาทในการครอบงำหรือชักจูงการให้ความเห็นในการชันสูตรพลิกศพที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างมาก เช่น เมื่อมีการตายพนักงานสอบสวนจะไปถึงก่อนการดูศพ ณ สถานที่พบศพรวมทั้งการรวบรวมหลักฐานจากศพและสถานที่พบศพ และสอบสวนพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่แพทย์ไม่มีอำนาจที่จะกระทำเช่นนั้นได้ และการดูศพของแพทย์กระทำภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่องค์กรการกุศลต่าง ๆ ได้ดูศพแล้ว บางครั้งทำให้พยานหลักฐานเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนก็ไม่ได้ส่งข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับศพที่พบให้แก่แพทย์

²⁰ ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (1) การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอันตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

ส่วนเรื่องการชันสูตรพลิกศพ ถูกบัญญัติไว้ในหมวด 2 ลักษณะ 2 เรื่องการสอบสวน และจัดเป็นส่วนหนึ่งของภาค 2 ว่าด้วยการสอบสวน

²¹ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 723.

แนวทางการแก้ไข ควรจะกำหนดให้แพทย์และพนักงานสอบสวนต้องร่วมทำการชันสูตรพลิกศพพร้อมกัน คือทำต่อหน้ากัน เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายหลักฐานและป้องกันการชันสูตรผิดพลาด และยังเป็นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในการค้นหาพยานหลักฐานอีกด้วย นอกจากนี้ควรให้แพทย์ที่ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจในการดูศพและตรวจศพจากลักษณะภายนอก รวมทั้งมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานจากที่พบศพ ตลอดจนมีอำนาจในการสอบสวนพยานบุคคลผู้พบศพ ญาติผู้ตาย หรือผู้ที่เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปด้วย

3. การชันสูตรพลิกศพในต่างจังหวัดผู้ปฏิบัติหน้าที่หลักก็คือพนักงานสอบสวน แพทย์ผู้ออกไปชันสูตรพลิกศพมิได้เป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ไม่มีสิ่งจูงใจให้บุคลากรกลุ่มนี้ออกไปปฏิบัติงาน²²

แนวทางการแก้ไข ควรมีเจ้าพนักงานชันสูตรพลิกศพที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในขอบเขตอำนาจเฉพาะเขตพื้นที่ของแต่ละคน ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

ส่วนปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแพทย์นิติเวชนั้น ควรต้องเพิ่มบุคลากรทางด้านนี้ให้เพียงพอกับปริมาณคดี โดยอาจเพิ่มแรงจูงใจทางด้านต่าง ๆ เช่น เพิ่มเงินเดือน หรือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำงานที่เป็นอิสระโดยไม่ถูกกดดันจากผู้บังคับบัญชาจากสายตำรวจ

อย่างไรก็ดีสำหรับการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแพทย์นิติเวชในระยะสั้นนั้น อาจจะกระทำโดยการจัดให้มีการฝึกอบรมแพทย์ให้มีความรู้ทางด้านนิติเวชเพิ่มมากขึ้น จากหลักสูตรที่มีวิชานิติเวชศาสตร์แทรกอยู่เพียง 3 หน่วยกิต หรือใช้เวลาเรียนไม่เกิน 3 สัปดาห์²³ กล่าวคือจะต้องมีการสอนวิชานิติเวชแก่นักศึกษาแพทย์ให้มีชั่วโมงมากพอที่จะสามารถทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพได้ระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนแพทย์นิติเวชไปพลางก่อน ก่อนที่จะหาทางเพิ่มบุคลากรทางด้านแพทย์นิติเวช

นอกจากนี้พนักงานสอบสวนควรจะต้องได้รับการอบรมทางด้านการชันสูตรพลิกศพ และการตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญ และควรจะต้องมีตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ชันสูตรศพเหล่านี้ด้วย โดยรัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนในด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดังกล่าวด้วย

4. การที่แพทย์นิติเวชจากสถาบันนิติเวช ที่ทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ และผ่าศพสังกัดอยู่สำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานเดียวกับพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่เป็นที่เชื่อถือจากประชาชนเพราะเป็นการที่องค์กรเดียวกันตรวจสอบกันเอง

²² แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 715.

²³ ราเพช นามฉวี. (2546). การตรวจสอบการตายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีที่ต้องมีการไต่สวนการตาย. หน้า 93.

แนวทางการแก้ไข ควรให้มีการจัดตั้งสถาบันนิติเวชที่เป็นกลางและอิสระขึ้นมา รับผิดชอบงานด้านนี้โดยเฉพาะ เพื่อพัฒนางานทางด้านนิติเวชให้เกิดความน่าเชื่อถือเหมือน ๆ กับระบบโคโรเนอร์ของอังกฤษ หรือระบบแพทย์ของอเมริกา²⁴ เพื่อถ่วงดุลกับพนักงานตำรวจและ เพื่อเป็นกำลังใจให้แพทย์ที่ทำงานที่จะมีโอกาสก้าวหน้า และเป็นการไม่เปิดโอกาสให้ตำรวจให้คุณให้โทษแก่แพทย์ที่ทำงานด้านนิติเวชถ้าผลชันสูตรพลิกศพขัดกับผลการสอบสวนของตำรวจหรือ เป็นไปในทางไม่เป็นผลดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำวิสามัญฆาตกรรม

ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ควรต้องได้รับการคุ้มครองให้มีความเป็นอิสระและเป็นกลางเช่นเดียวกับตุลาการ ดังนั้น จึงควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ ขึ้นทำหน้าที่แต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือปูนบำเหน็จความชอบแก่ข้าราชการของสถาบัน รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการภายในขอบเขตของงานนิติวิทยาศาสตร์ในด้านต่าง ๆ²⁵ ทำนองเดียวกับคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) หรือคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) และควรมีการแต่งตั้งแพทย์นิติเวชเป็นหัวหน้าสถาบันเพื่อความสัมฤทธิ์ผลของการทำงานในด้านการตรวจสอบการกระทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเพื่อทำให้งานทางนิติเวช มีความก้าวหน้าและมีการพัฒนาผลงานทางวิชาการ

และเนื่องจากในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ที่จัดตั้งขึ้นมีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะให้บริการครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้ จำต้องอาศัยบุคลากรของส่วนราชการอื่น ๆ ตลอดจนบุคลากรจากภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยปฏิบัติงานด้านนิติเวชคลินิกและด้านชันสูตรพลิกศพ ดังนั้น เพื่อให้ บุคคลเหล่านี้ปฏิบัติงานในระบบเดียวกัน บุคคลเหล่านี้จึงควรได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม เป็นระยะเวลาที่มีวาระ เช่น ทุก ๆ 1 ปี หรือ 2 ปี ตามความสมัครใจ โดย แต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญตามคุณสมบัติของแต่ละคน และให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในทุก โรงพยาบาลหรือสถานบริการด้านสุขภาพ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจะรู้สึกเป็นเกียรติ และจะได้รับ ค่าตอบแทนจากกระทรวงยุติธรรมเพิ่มขึ้นจากรายได้ประจำที่ได้รับอยู่แล้ว อาจเป็นเงินประจำ ตำแหน่งรายเดือน หรือค่าตอบแทนตามผลงาน (ถ้าทำรายงานเป็นรายฉบับ) และเพื่อให้การ ปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้นอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน การตรวจรายงานต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่ คณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ได้วางระเบียบไว้ และการแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวให้เป็นไปตาม ระเบียบและคำแนะนำของคณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ด้วย²⁶

²⁴ ราเพย นามฉวี. เล่มเดิม. หน้า 92.

²⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541, มิถุนายน). "งานนิติเวชกับกระทรวงยุติธรรม." *บทบัญญัติ*, 54, 2. หน้า 140.

²⁶ แหล่งเดิม.

องค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าว ควรมาจากส่วนต่าง ๆ ดังนี้²⁷

(ก) ผู้รับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้แก่ ฝ่ายตุลาการ อัยการ ตำรวจ ปลัดกระทรวงยุติธรรม

(ข) ฝ่ายแพทย์ผู้ผลิตผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ นายแพทย์สภา เลขาธิการแพทยสภา ประธานราชวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง

(ค) ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ได้ปฏิบัติงานมาแล้วเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้แต่งตั้ง (อาจโดยให้ผ่านกระบวนการสรรหาตามที่กำหนดและอยู่ในตำแหน่งตามวาระ)

(ง) ฝ่ายผู้ปฏิบัติได้แก่หัวหน้าหน่วยงานในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ หัวหน้าภาควิชานิติเวชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง โดยมีผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นกรรมการ และเลขานุการของคณะกรรมการดังกล่าว

5. ป.วิ.อาญา มาตรา 150 ได้กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองและพนักงานอัยการเข้าในการชันสูตรพลิกศพกรณีการตายที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงาน เพื่อหวังให้เป็นการถ่วงดุลกับพนักงานสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ชันสูตรพลิกศพโดยไม่ต้องได้สวนในศาล หรือมีการได้สวนก็ตาม แต่ปัญหามีว่า ถ้าเป็นกรณีที่พนักงานอัยการไม่ต้องมาร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานอัยการได้อย่างไร หรือถ้าพนักงานอัยการสั่งแล้วพนักงานสอบสวนไม่ทำตามจะทำอย่างไร หรือมีบทบังคับอย่างไรก็ไม่ได้มีบัญญัติไว้

นอกจากนี้แม้พนักงานอัยการจะต้องออกไปร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวนด้วยก็ตาม แต่พนักงานอัยการก็ไม่ได้มีอำนาจสอบสวนอะไร ทำให้เห็นได้ว่าพนักงานอัยการไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการทำการชันสูตรพลิกศพ²⁸

แนวทางการแก้ไข ในการร่วมชันสูตรพลิกศพ ควรกำหนดให้พนักงานอัยการที่ร่วมชันสูตรพลิกศพต้องทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งการกระทำผิดด้วยตนเอง และเอกสารที่พนักงานอัยการได้จัดทำดังกล่าวจะนำเข้าร่วมในสำนวนการสอบสวน ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ เพื่อให้ศาลทำการได้สวนคดีชันสูตรพลิกศพแล้วเท่านั้น เพื่อเป็นการควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบหรือช่วยเหลือพวกเดียวกันได้

²⁷ แหล่งเดิม.

²⁸ วิจูรย์ อึ้งประพันธ์. (2546, กรกฎาคม-ตุลาคม). "การปฏิรูประบบชันสูตรพลิกศพแนวคิดเชิงระบบ." รหัสสาร. หน้า 38.

และควรมีบทบังคับในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ทำตามที่พนักงานอัยการมีคำสั่ง ตัวอย่างเช่นกรณีที่พนักงานอัยการสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าสำนวนชั้นสูตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวน ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งได้ตามมาตรา 143(ก) แห่ง ป.วิ.อาญา ประกอบมาตรา 155

6. งานชั้นสูตรพลิกศพเป็นงานที่เปรียบเสมือนเป็นงานฝากขององค์กรที่ต้องชั้นสูตรพลิกศพ เพราะแพทย์ในต่างจังหวัดก็ต้องมีภาระอันหนักในการรักษาอยู่แล้ว พนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่หลักคือการปราบปรามอาชญากรรม พนักงานอัยการก็มีงานประจำศาล พนักงานฝ่ายปกครองก็มีงานประจำอยู่ ซึ่งปัญหาในเรื่องความรู้ความชำนาญในเรื่องการชั้นสูตรพลิกศพขององค์กรต่างๆ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการค้นหาความจริงในการชั้นสูตรพลิกศพอย่างแน่นอน

แนวทางการแก้ไข รัฐควรจะต้องจัดให้มีระบบงานนิติเวชที่ครอบคลุมทุกพื้นที่และพอเพียงกับปริมาณคดีที่เกิดขึ้น และควรที่จะพัฒนาระบบการชั้นสูตรพลิกศพให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคล้าย ๆ กับระบบโคโรเนอร์ของอังกฤษ หรือระบบแพทย์ของอเมริกาที่พัฒนาไปจากระบบโคโรเนอร์ กล่าวคือ ศาลโคโรเนอร์มีอำนาจสืบสวนการตายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดปกติต่าง ๆ รวมทั้งการตายที่ไม่ปรากฏสาเหตุ การตายที่แพทย์ไม่สามารถออกไปรับรองการตายได้ และการตายที่ผิดธรรมชาติ โคโรเนอร์มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาสาเหตุการตายที่แท้จริง และยังมีอำนาจสั่งแพทย์ผ่าศพตรวจด้วย นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการทำคำสั่งในการสรุปหาสาเหตุการตายจากการไต่สวนและพิจารณาในศาลโคโรเนอร์²⁹ ซึ่งถ้ามีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงแบบนี้แล้วงานชั้นสูตรจะไม่เป็นงานฝากอีกต่อไป หากแต่จะเป็นงานหลักของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะ

7. ปัญหาในเรื่องงบประมาณในการชั้นสูตรพลิกศพ ซึ่งไม่มีหน่วยงานใดที่จัดสรรงบประมาณเอาไว้ และปัญหาความสับสนอย่างมากระหว่างแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ผู้ทำการชั้นสูตรพลิกศพที่อยู่คนละสังกัด³⁰

นอกจากนี้ระบบการจ่ายค่าตอบแทน ๔ ตามระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของแพทย์และเจ้าพนักงานผู้ทำการชั้นสูตร อาจก่อให้เกิดการฉ้อฉล³¹ ขึ้นได้ เนื่องจากระเบียบ ๔ ดังกล่าว กำหนดอัตราการจ่ายค่าตอบแทนไว้ดังนี้

²⁹ ราเพช นามลวี. เล่มเดิม. หน้า 22-25.

³⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 719.

³¹ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 38.

“การชันสูตรพลิกศพในที่เกิดเหตุ ผู้ชันสูตรพลิกศพได้ค่าตอบแทนคนละ 800 บาท ต่อครั้ง การทำการชันสูตรพลิกศพที่โรงพยาบาล หรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้รับค่าตอบแทนศพละ 500 บาท กรณีตรวจภายนอกโดยไม่มีการผ่าศพ ถ้ามีการผ่าศพตรวจได้ไม่เกินศพละ 1,000 บาท และถ้ามีการผ่าศพตรวจภายใน และตรวจชิ้นเนื้อศพละไม่เกิน 2,000 บาท สำหรับแพทย์นิติเวชได้เพิ่มพิเศษอีกครั้งหนึ่งของอัตราดังกล่าว กล่าวคือ แพทย์นิติเวชดูศพได้ 750 บาท สำหรับในโรงพยาบาลหรือสถาบันของตน ถ้าไปภายนอกได้ 1,200 บาทต่อครั้ง ถ้าออกไปแล้วนำศพมาผ่า โดยไม่ต้องตัดชิ้นเนื้อได้เพิ่มอีก 1,500 บาท ต่อครั้ง ถ้ามีการตัดชิ้นเนื้อได้ 3,000 บาท”

ดังนั้น ถ้าเป็นกรณีแพทย์นิติเวชออกไปดูศพ แล้วบอกว่าต้องนำศพมาผ่าตัดชิ้นเนื้อจะได้ค่าตอบแทนเบ็ดเสร็จ 4,200 บาท ฉะนั้นหากแพทย์ไปชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพ และพอจะวินิจฉัยเหตุการณ์ตายได้แล้ว แต่กลับบอกว่าต้องนำศพไปผ่าโดยละเอียดเพื่อหวังค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เช่นนี้ไม่มีมาตรการใดมาควบคุม แต่ขึ้นอยู่กับจริยธรรมของแพทย์แต่ละคน ซึ่งเคยมีกรณีตัวอย่างเรื่องหนึ่ง คือ มีคนไข้สูงอายุ ญาติพบนอนหมดสติอยู่ที่บ้าน โดยไม่มีญาติผู้ใดสงสัยว่าจะถูกฆาตกรรม หรือถูกใครทำร้ายใดๆเลย ทุกคนเชื่อว่าคงตายเพราะชราภาพ แต่ขณะหมดสติแล้วญาติพาส่งโรงพยาบาลและเสียชีวิตที่โรงพยาบาล แพทย์ที่โรงพยาบาลอ้างว่าเป็นการตายที่ไม่ทราบสาเหตุ เป็นการตายโดยผิดธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการชันสูตรพลิกศพ และเมื่อทำการชันสูตรพลิกศพภายนอกแล้วก็ยังไม่ทราบสาเหตุตาย ต้องผ่าศพโดยละเอียดด้วย เรื่องนี้มองเผิน ๆ เหมือนไม่มีอะไร แต่ถ้าแพทย์อ้างเพื่อหวังค่าตอบแทนตามระเบียบฯ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการทำให้เกิดความยุ่งยากเดือดร้อนแก่ญาติซึ่งควรจะได้รับศพไปจัดการตามประเพณีได้สะดวกกลับต้องยุ่งยากล่าช้าโดยไม่จำเป็น³²

แนวทางการแก้ไข เป็นเรื่องที่รัฐจะต้องหาทางแก้ไขระบบงานชันสูตรให้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเฉพาะที่จะต้องรับผิดชอบไม่ต้องเป็นภาระแก่หน่วยงานอื่น ๆ และการจ่ายค่าตอบแทนจะต้องมีการควบคุมโดยหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบที่จะพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อมิให้เป็นการสร้างช่องโหว่ให้เกิดการทุจริตในระบบของการชันสูตรพลิกศพได้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. จะต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานด้านนิติเวชอย่างเคร่งครัดจะต้องมีการตรวจสอบการทำงานของปฏิบัติหน้าที่และจะต้องมีการดำเนินการทางอาญาถ้าพบว่ามีกรปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตหรือประมาทเลินเล่อเพราะหลักฐานการชันสูตรทางนิติเวชเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญที่จะชี้ว่าใครผิดถูกได้อย่างสำคัญทีเดียว เพราะในบางคดีสามารถจับคนร้ายได้จากผลงานทางนิติวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องมีประจักษ์พยานเลย

³² แหล่งเดิม

2. ควรจะกำหนดให้ผลรายงานการชันสูตรพลิกศพเป็นเอกสารมหาชนที่ทุกฝ่ายขอดูได้ โดยเฉพาะฝ่ายญาติพี่น้องผู้ถูกทำวิสามัญฆาตกรรม

3. บทบัญญัติของกฎหมายตามมาตรา 151 นั้นบัญญัติไว้แต่เพียงว่า “เมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ไม่ได้บอกไว้เลยว่าจะทำอย่างไร จะผ่าส่วนใด จะทดสอบอย่างไรจะส่งตรวจไปยังที่ใดในกรณีที่เป็นการตรวจสอบศพ อาจจะเป็นอย่างอื่นเพราะต้องการให้เป็นดุลพินิจของผู้ตรวจว่าจะทำอย่างไรก็ได้เพียงแต่หาสาเหตุการตายให้ได้ก็แล้วกัน ซึ่งแตกต่างจากการผ่าศพเพื่อชันสูตรของสาธารณรัฐเยอรมันที่ในกฎหมายมาตรา 89, 90, 91 จะมีการระบุถึงวิธีในการผ่าไว้ด้วย เช่น ให้ผ่าศีรษะ หน้าอก และช่องท้อง และในกรณีที่เป็นการเสียชีวิตของทารกยังมีการระบุว่าการผ่าศพตรวจนั้นเพื่อหาว่า เป็นการตายในช่วงใด เช่น ทารกตายแล้วจึงคลอดออกมา หรือคลอดแล้วจึงตาย และสภาพความเจริญเติบโตของทารกมีเพียงใดถ้าทารกออกมาจากครรภ์มารดาจะเจริญเติบโตพอจนสามารถมีชีวิตรอดหรือไม่เพียงใด³³

มาตรา 89 Extent of Autopsies

The autopsy shall always extend to the opening of the head, chest and abdominal cavity if such is possible in view of the condition of the corpse.

มาตรา 90 Autopsies on New-born Children

When The corpse of a new-born Child is opened the examination shall in particular be directed to the question whether it lived after or during its birth and whether it was mature or at least able to continue itself outside of the womb.

มาตรา 91 Toxicological Examinations

I. If there is suspicion of poisoning the examination of suspicious substances found in the corpse or elsewhere shall be conducted by a chemist or by a professional governmental agency established to make such examinations.

II. The Judge may order that such examination shall take place the assistance of under the direction of a physician.

ซึ่งหากมีการกำหนดลำดับขั้นตอนในการผ่าศพเพื่อตรวจหาสาเหตุของการตายให้มีความรายละเอียดมากขึ้น ก็จะเป็นการควบคุมและตรวจสอบแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุไม่ให้อาศัยช่องว่างกฎหมายกระทำการเพื่อช่วยเหลือให้คุณให้โทษแก่เจ้าพนักงานตำรวจ

³³ วิสูตร ฟองศิริไพบุสย์. เล่มเดิม. หน้า 255.

4. บทบัญญัติมาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา...” นั้น ตามความเห็นของผู้เขียนน่าจะมีการชันสูตรพลิกศพทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการตายที่เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาหรือไม่ เว้นแต่จะเป็นเหตุสุดวิสัย เช่น หาศพไม่พบ เพราะการชันสูตรนั้นอาจจะทำให้ทราบสาเหตุการตายที่แท้จริง เพราะในบางครั้งการตายที่อาจดูเผิน ๆ ไม่ได้เกิดจากการกระทำผิดแล้วไม่ได้มีการชันสูตรอาจทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาไม่ได้รับโทษก็มี

5. กฎหมายควรกำหนดให้มีการผ่าศพและการตรวจค้นโดยละเอียด และการผ่าศพควรกระทำในกรณีดังต่อไปนี้³⁴

(ก) เมื่อเป็นศพไม่ทราบชื่อที่จำเป็นต้องพิสูจน์ทราบตัวบุคคล(Identification) หรือพบเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของศพ หรืออวัยวะที่สงสัยว่าจะเป็นอวัยวะของตน

(ข) เมื่อปรากฏชัดหรือเป็นที่สงสัยว่าศพนั้นจะตายจากการกระทำผิดอาญา

(ค) ผู้ชันสูตรพลิกศพไม่อาจจะให้ความเห็นหรือสันนิษฐานเหตุตายได้

(ง) ญาติผู้ตายประสงค์ให้มีการผ่าศพตรวจ

6. ในกรณีการตายผิดธรรมชาติที่มีการชันสูตรพลิกศพ ให้นายทะเบียนออกใบมรณะบัตรเมื่อได้รับหนังสือรับรองการตายและเหตุการณ์ตายจากพนักงานชันสูตรพลิกศพ หรือนิติพยานแพทย์ผู้ผ่าศพเท่านั้น แล้วแต่กรณี เพื่อให้เหตุตายที่ปรากฏในใบมรณะสอดคล้องกับรายงานชันสูตรพลิกศพ

7. ในการสอบสวนคดีที่เจ้าพนักงานใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ควรจะกำหนดให้มีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมในการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการถ่วงดุลในการสอบสวนหาพยานหลักฐานในการตายอันเกิดจากการวิสามัญฆาตกรรมนั้น และควรให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนในศาลตามมาตรา 150 วรรคหก ซึ่งวิธีการสอบสวนเช่นนี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระมัดระวังและยับยั้งชั่งใจมากขึ้นที่จะใช้อาวุธปืนยิงประชาชนโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตัวโดยไม่มีเหตุผล และเพื่อเป็นการให้ความมั่นใจแก่ประชาชนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนและป้องกันครหาว่าตำรวจสอบสวนช่วยพวกเดียวกันเองอีกด้วย แต่แนวคิดที่ให้พนักงานอัยการควบคุมพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีที่นั้นได้ยกร่างเป็นกฎหมายเรียบร้อยแล้ว แต่เกิดการชะงักงันอยู่โดยไม่ทราบสาเหตุ³⁵

³⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541, มิถุนายน). “งานนิติเวชกับกระทรวงยุติธรรม.” บทพิเศษคดี, 54, 2, หน้า 142.

³⁵ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 716.

8. กรณีที่สงสัยว่าการตายเกิดจากการกระทำความผิดอาญาให้นิติพยาธิแพทย์รวบรวมรายงานการชันสูตรพลิกศพ ทำรายงานการผ่าศพและการตรวจพิสูจน์อื่นๆที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปความเห็นว่าการตายนั้นเกิดจาก การทำตนเอง ถูกผู้อื่นทำร้าย ตัดไว้ขบกัด หรืออุบัติเหตุ ซึ่งไม่มีผู้รับผิดชอบทางอาญา แล้วส่งสำนวนทั้งหมดให้แก่พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพ

ในกรณีที่การตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้นิติพยาธิแพทย์ แจ้งกำหนดการผ่าศพ ให้พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพได้ทราบ เพื่อให้เข้าร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าศพด้วย ฝ่ายผู้บังคับบัญชาของพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว อาจส่งผู้แทนเข้าร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าศพด้วย

9. การชันสูตรการตายโดยผิดธรรมชาติที่ไม่ใช่การตายในกรณีที่ความตายนั้นเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ควรจะต้องให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยเพื่อป้องกันการผิดพลาดในการตรวจสอบ

10. การชันสูตรการตายโดยผิดธรรมชาติ ที่ไม่ใช่การตายในกรณีที่ความตายนั้นเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ควรจะกำหนดให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการตรวจสอบที่อาจเกิดขึ้นได้

4.2 การตรวจสอบควบคุมโดยการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตายเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตายที่เจ้าพนักงานมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องคือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานหรือโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน³⁶

การไต่สวนคดีชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นั้น มีเจตนารมณ์เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือสืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งนี้เพราะในชั้นสอบสวนนั้นญาติผู้ตายย่อมไม่มีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้าในสำนวนการสอบสวน และการไต่สวนคดีนั้นนอกจากเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายแล้วก็ยังคงเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่นั้นว่าเกินขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดหรือไม่

³⁶ กนิต อ.น.คร. เล่มเดิม. หน้า 484-485.

สำหรับกระบวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ที่มีแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 มีหลักการที่แตกต่างจากกระบวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายเดิม ดังนี้

ก. ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ พนักงานฝ่ายปกครองและพนักงานอัยการ เพื่อให้การชันสูตรพลิกศพมีความโปร่งใสยิ่งขึ้น โดยศาลขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนและทำคำสั่ง รวมทั้งเรียกพยานที่สืบมาแล้ว มาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ข. รับรองสิทธิญาติของผู้ตายในการตรวจสอบการชันสูตรพลิกศพของผู้ตาย โดยสามารถแต่งตั้งทนายเข้าทำการซักถามพยานได้ ทั้งนี้ หากญาติของผู้ตายไม่มีทนาย ก็ให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ ทั้งนี้ เพราะในทางปฏิบัติแต่เดิม มักจะไม่ค่อยมีญาติของผู้ตายเข้าร่วมในการไต่สวนการตาย เนื่องจากไม่ทราบว่ามีการไต่สวนการตายหรือไม่มีเงินว่าจ้างทนายความมาให้ความช่วยเหลือ โดยเท่าที่ผ่านมา การไต่สวนการตายมักเป็นเรื่องของการที่ศาลไต่สวนพยานฝ่ายพนักงานอัยการแต่ฝ่ายเดียว โดยญาติของผู้ตายไม่ได้เข้าร่วมในการไต่สวนด้วย เว้นแต่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการเรียกพยานอื่นมาสืบเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการนำสืบ

4.2.1 วัตถุประสงค์ของการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตาย มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เป็นการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรศพในคดีที่ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยไม่จำเป็นต้องเกิดจากการฆ่าโดยเจตนา และความตายที่เกิดขึ้นในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นการฆ่าโดยเจตนา หรือเป็นการกระทำโดยเจ้าพนักงาน³⁷

2. เป็นการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายซึ่งถูกกระทำโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้สิทธิแก่สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายในการที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย³⁸

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

ส่วนกรณีที่จะต้องมีการไต่สวนการตายนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดกรณีที่จะต้องมีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพไว้ 2 กรณี กล่าวคือ 1. กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และ 2. กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่³⁹ ทั้งนี้ จะได้พิจารณาโดยละเอียดดังนี้

4.2.2 ขั้นตอนและวิธีการในการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตาย เป็นมาตรการตรวจสอบ และคุ้มครองสิทธิของคนตาย ในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งดำเนินการโดยศาล ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เมื่อพนักงานสอบสวนได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ พนักงานฝ่ายปกครอง และพนักงานอัยการร่วมกันชันสูตรพลิกศพ ในคดีที่มีการตายเกิดขึ้น ระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานหรือเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน และพนักงานสอบสวนต้องจัดทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ แล้วส่งสำนวนดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นตั้งอยู่ ภายใน 30 วัน นับแต่วันทราบเรื่อง แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นอาจขยายได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลในความจำเป็นในการขยายเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ⁴⁰

2. เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้วจะต้องทำคำร้องขอให้มีการไต่สวนชันสูตรพลิกศพ ณ ศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับสำนวน แต่ถ้ามีความจำเป็นสามารถขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ⁴¹

3. เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้ไต่สวนการชันสูตรพลิกศพแล้ว ศาลก็จะต้องปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล และให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล ขอให้ศาลสืบคำร้อง และแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวน ให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างน้อยหนึ่งคน เท่าที่สามารถจะทำได้ ทราบก่อนวันนัดไต่สวน ไม่น้อยกว่า 15 วัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาส บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาย ได้ตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

4. ในการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพนั้น พนักงานอัยการจะต้องนำพยานหลักฐาน ทั้งปวงที่แสดงถึงการตายมาสืบ⁴²

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม และวรรคห้า

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสี่

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้า

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเจ็ด

5. ก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอเข้ามา ชักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานหลักฐานอื่นด้วย⁴³ รวมทั้งมีสิทธิแต่งตั้งทนายความดำเนินการแทนได้ หากไม่มีทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลดังกล่าวเข้ามาใจคดี ก็ให้ศาลตั้งทนายความขึ้นทำหน้าที่ทนายความฝ่ายญาติผู้ตาย⁴⁴ นอกจากนี้ ยังมีสิทธิที่ขอให้ศาลเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิติเวชศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นมาให้ความเห็นแย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ศาลเรียกอีกด้วย⁴⁵

6. เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบมาแล้ว มาสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้ และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนหรือทำคำสั่ง⁴⁶

7. เมื่อศาลไต่สวน เป็นที่พอใจแล้ว ศาลจะมีคำสั่งว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน และเหตุแห่งการตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายไว้กล่าวด้วยว่าใครทำร้าย

เป็นที่น่าสังเกตว่าศาลจะไม่สั่งว่าการกระทำนั้น เป็นความผิดหรือไม่ เพราะเป็นส่วนงานการไต่สวนการตาย ไม่ใช่การพิจารณาความผิด

8. คำสั่งของศาลในกรณีไต่สวนการชันสูตรพลิกศพนี้ ให้ถึงที่สุด จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้ แต่ไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่น ได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้นตาม ป.วิ.อ.มาตรา 150 วรรคสิบ

จะเห็นได้ว่าคำสั่งของศาลดังกล่าวจะส่งผลสำคัญต่อการตาย 2 ประการ⁴⁷ คือ

(1) ถึงที่สุดตามป.วิ.อาญามาตรา 150 วรรคสิบ กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งนั้นต่อไปได้อีก ข้อเท็จจริงยุติตามคำสั่งของศาล ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายบัญญัติว่าไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและการพิจารณาคดีของศาลหากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วย่อมมีผลทำให้การนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้แตกต่างไปจากที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าวเป็นไปได้อย่าง

⁴³ คณิ่ง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 363.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเก้า

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเก้า

⁴⁷ วินัย ดำรงมงคลกุล. (2547, กันยายน). “พนักงานอัยการกับการชันสูตรพลิกศพ.” บทบัญญัติ, 60, 3. หน้า 104.

(2) เป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่การตั้งข้อหากับเจ้าพนักงาน ซึ่งเกี่ยวกับการตายรายนั้นๆ กล่าวคือ

กรณีแรก ในกรณีที่คำสั่งศาลแสดงสาระสำคัญเกี่ยวกับการตายว่ามีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนผู้ที่ทำให้ตายเป็นผู้ต้องหา⁴⁸ และถ้าเป็นกรณีเจ้าพนักงานทำให้ผู้ตายตายโดยไม่เจตนา เช่นนี้ พนักงานสอบสวนจะดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานผู้นั้น แล้วส่งสำนวนที่ผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาไปยังเจ้าพนักงานอัยการแห่งท้องที่ๆ ความผิดอาญาเกิด อ้าง หรือเชื่อว่าเกิดเหมือนคดีอาญาทั่วไป แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานทำให้ผู้ตายตายโดยเจตนา⁴⁹ กรณีเช่นนี้เป็นคดีวิสามัญฆาตกรรมซึ่งจะต้องให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นผู้พิจารณาและออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามป.วิ.อาญามาตรา 143 วรรคท้าย

กรณีที่สอง คือกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าเป็นกรณีการตายอยู่ในระหว่างความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ถ้าเป็นการตายโดยไม่มีผู้ใดทำให้ตายเช่นป่วยตาย ก็จะไม่มีการสอบสวนเจ้าพนักงานผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา แต่ถ้าเป็นกรณีที่ตายโดยเจ้าพนักงานเป็นผู้ทำให้ตาย พนักงานสอบสวนก็ต้องสอบสวนผู้ที่ทำให้ตายเป็นผู้ต้องหา⁵⁰ และหากเจ้าพนักงานผู้นั้นทำให้ผู้ตายตายโดยเจตนา⁵¹ กรณีเช่นนี้จะต้องมีการดำเนินการตามป.วิ.อาญามาตรา 143 วรรคท้าย เช่นเดียวกับกรณีแรก

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำร้องไม่ได้สวน หรือสั่งว่าไม่ใช่คดีตามมาตรา 150 วรรคสาม ดังนี้ คำสั่งศาลจะถึงที่สุดหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า คำสั่งศาลในกรณีดังกล่าวไม่ถึงที่สุด เพราะมิใช่เป็นการสั่งตามความในมาตรา 150 วรรคสาม จึงไม่เป็นคำสั่งถึงที่สุด ตามมาตรา 150 วรรคเจ็ด พนักงานอัยการจึงอุทธรณ์ฎีกาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵¹

9. เมื่อศาลมีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการ เพื่อส่งไปที่พนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการต่อไป

⁴⁸ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 19850/2501 ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2501

⁴⁹ ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 63 และหนังสือที่ มท 1203/ว 38 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2536 ข้อ 1

⁵⁰ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 19850/2501 ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2501

⁵¹ คณิ่ง ภาไชย. หน้าเดิม.

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการไต่สวนจากศาลแล้ว ต้องส่งสำนวนที่ศาลส่งมา และสำนวนการชั้นอุทธรณ์ของพนักงานสอบสวนที่ได้รับไว้คืนไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการต่อไป

ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้ทำการชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้ ไม่มีอำนาจในการสอบสวนคดีนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจตำรวจที่เป็นผู้ชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้จะต้องส่งสำนวนการชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้ไปให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีนี้ดำเนินการสอบสวนต่อไป

ซึ่งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นี้ มีข้อสังเกตของข้อกฎหมายในคดีวิสามัญฆาตกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือ

1. ในการแจ้งการไต่สวนการตายนั้น กฎหมายได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม กล่าวคือ ในกฎหมายเดิมนั้นในการไต่สวนการตายให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน แต่ไม่ได้บังคับว่าจะต้องแจ้งให้ญาติผู้ตายทราบ แต่ในกฎหมายที่แก้ไขได้ปรับปรุงเรื่องที่ว่าศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้ญาติผู้ตายทราบ⁵² ทำให้ปัญหาที่ว่าทำไมไม่ได้แจ้งให้ญาติผู้ตายทราบซึ่งอาจเป็นเหตุให้ไม่มีผู้มาคัดค้านการตายในศาลลดน้อยลง เพราะปัญหาเรื่องดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายและญาติผู้ตาย เพราะศาลจะนำสืบแต่พยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่พนักงานอัยการนำมาสืบแต่เพียงฝ่ายเดียว และหากว่าการตายนั้นเป็นการลู่แก่อำนาจของเจ้าหน้าที่ซึ่งผู้ตายฝ่ายเดียวโดยไม่มี การต่อสู้ หรือเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ฝ่ายผู้ตายก็จะไม่ได้รับความเป็นธรรม

2. การที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่า "... เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนการตายแล้ว ก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภรรยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานอื่นได้ด้วย..."⁵³ ซึ่งการกำหนดไว้ในกฎหมายเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายในคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะเหตุว่าหากไม่มีญาติผู้ตายเข้ามาคัดค้านในคดี ศาลอาจทำการไต่สวนฝ่ายเดียว แล้วมีคำสั่งตามที่พนักงานอัยการและตำรวจนำมาสืบ

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าควรที่จะมีการแก้ไขกฎหมายในมาตราดังกล่าวโดยบัญญัติว่า "ศาลจะไม่ทำการไต่สวนการตายจนกว่าสามิ ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ญาติของผู้ตาย หรือองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนจะได้เข้ามาเป็นผู้คัดค้านในคดี"

ซึ่งการบัญญัติกฎหมายไว้ดังเช่นที่กล่าวมา จะทำให้กฎหมายมาตรานี้มีคุณค่าในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลอีกระดับหนึ่ง

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเจ็ด

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

4.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการไต่สวนการตายและแนวทางการแก้ไข

ปัญหาเกี่ยวกับการไต่สวนการตายมีดังนี้

1. การไต่สวนคดีชั้นสูตตรพลิกศพตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นั้นเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นเพื่อให้ญาติผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือสืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งนี้เพราะในชั้นสอบสวนนั้นญาติผู้ตายย่อมไม่มีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้าในสำนวนการสอบสวน และการไต่สวนคดีนั้นนอกจากเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายแล้วยังเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่นั้นว่าเกินขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติรูปแบบแห่งการชั้นสูตตรพลิกศพมักจะทำในรูปแบบแห่งพิธีการ คือศาลจะปล่อยให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานซึ่งเป็นของพนักงานสอบสวนเข้ามาสืบและศาลมักจะวางตัวไม่ก้าวล่วงเข้าไปซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำเข้าสืบนั้น และจะปล่อยให้เป็นที่ของทนายความของญาติผู้ตายที่จะมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างพยานหลักฐานดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแล้วศาลควรที่จะซักถามพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการนำเข้าสืบและชอบที่จะเรียกเรียกพยานหลักฐานสำคัญต่อรูปคดีเข้ามาในคดีเพื่อทำการสืบหาความจริงหรืออาจขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อความกระจ่างได้ซึ่งเป็นอำนาจที่ศาลทำได้ตามมาตรา 150 วรรคเก้า ให้ปรากฏด้วยเพื่อเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายและญาติผู้ตายและเป็นการตรวจสอบการทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่ากระทำโดยชอบหรือไม่

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพนักงานอัยการจะใช้สำนวนการสอบสวนของตำรวจเท่านั้นในการดำเนินคดี ผลจึงทำให้คดีส่วนใหญ่ยกฟ้อง ผู้เขียนคิดว่าถ้าพนักงานอัยการที่ร่วมชั้นสูตตรพลิกศพนั้นมีการทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งการกระทำผิดด้วยตนเอง และนำเอกสารดังกล่าวรวมเข้าในสำนวนการสอบสวนหลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการเพื่อให้ศาลทำการไต่สวนคดีชั้นสูตตรพลิกศพแล้ว การกระทำเช่นนี้จะช่วยเป็นการควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบ หรือช่วยเหลือพวกเขาด้วยกัน

ทั้งนี้พนักงานอัยการในการไต่สวนคดีนั้น จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับทุกฝ่ายโดยการทำความจริงให้ปรากฏ มิใช่คอยแก้ต่างให้ตำรวจที่ถูกไต่สวน ดังนั้นหากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนชั้นสูตตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นไต่สวน พนักงานอัยการก็ควรใช้อำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 (ก) ประกอบ มาตรา 155

2. วัตถุประสงค์ของการไต่สวนการตายนั้น คือการที่รัฐต้องการให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชน จึงต้องมีการตรวจสอบโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่น เช่น ศาล เพื่อไว้คอยตรวจสอบถ่วงดุลเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบ แต่อย่างไรก็ดี การไต่สวนการตายอันเนื่องมาจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานโดยอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น เป็นเพียงรูปแบบแห่งพิธีการเท่านั้น⁵⁴ มิได้เป็นมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่ชีวิตของประชาชนได้ เนื่องจากตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้ให้อำนาจแก่ศาลกระทำได้ก็แต่เพียงพิจารณามีคำสั่งว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าหากผู้ตายได้ตายเนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ตาย ก็ระบุแต่เพียงว่าใครทำให้ตายเท่านั้น⁵⁵ แต่ศาลไม่อาจพิจารณาก้าวล่วงไปถึงขนาดว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตายนั้นมีมูลความผิดตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร⁵⁶

และแม้ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 150 วรรคเก้า จะมีการบัญญัติว่า “...เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบอีกก็ได้...” แต่กรณีดังกล่าวก็เป็นเพียงเพื่อให้ได้ความจริงว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน เมื่อไร ใครทำให้ตายเท่านั้น

แนวทางการแก้ไข ควรที่จะแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจศาลในการไต่สวนที่จะมีอำนาจพิจารณาว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนั้น มีความผิดหรือไม่อย่างไร โดยไม่ต้องรอให้อัยการสูงสุดสั่งฟ้องตามมาตรา 143 วรรคท้าย แห่ง ป.วิ.อาญา เพราะส่วนมากคดีพิจารณาความผิดของเจ้าพนักงานที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น อัยการสูงสุดมักจะสั่งไม่ฟ้อง⁵⁷

3. ปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาเรื่องพยานบุคคล ปัญหาเรื่องความล่าช้าในการพิจารณาคดี ปัญหาความปลอดภัยของพยานในคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะในบางครั้งไม่มีพยานบุคคลเข้ามาในคดี นอกจากพยานเอกสาร เช่น ผลการชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์นิติเวช และส่วนใหญ่มักไม่มีผู้ใดร้องคัดค้าน ศาลก็มักจะเชื่อถือตามพยานหลักฐานของพนักงานอัยการและตำรวจทำให้ผู้ที่ตายได้รับความไม่เป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม

⁵⁴ คณิต อนุคร. เล่มเดิม. หน้า 484-485.

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้า

⁵⁶ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 105.

⁵⁷ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 5 หัวข้อ 5.1.1

แนวทางการแก้ไข ควรแก้ไขให้กำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตร ระยะเวลาในการทำการไต่สวนคดีโดยศาล การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อที่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตลอดจนการพิจารณาเพื่อสั่งฟ้องคดีของ อัยการสูงสุดมีความเหมาะสมพอควร ไม่นานเกินไป เพราะอาจเป็นเปิดโอกาสให้มีการคบบดแต่ง พยานหลักฐานในคดีได้ และความล่าช้าก็เป็นการปฏิเสธความยุติธรรมต้องให้มีความเหมาะสม

ส่วนปัญหาความปลอดภัยของพยานผู้เขียนเห็นว่าควรที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้กระทำ ให้เกิดการตายนั้นพิจารณาการก่อน เพื่อจะได้มีต้องกังวลว่าจะให้ทุนให้โทษแก่พยานได้

ปัญหาที่ไม่มีพยานเข้ามาในคดีนั้น ศาลไม่ควรจะนิ่งเฉยควรจะใช้อำนาจตามมาตรา 150 วรรคเก้าที่ตั้งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นของข้อ 1

4.3 การตรวจสอบโดยการสอบสวนดำเนินคดี

การสอบสวนดำเนินคดีนี้ ถือว่าเป็นมาตรการในทางกฎหมายอีกประการหนึ่งที่จะเป็น กลไกควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าพนักงาน ตำรวจที่ได้กระทำการใช้กำลังขั้นรุนแรงจนเป็นเหตุทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย

4.3.1 หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

4.3.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการสอบสวนดำเนินคดีเกี่ยวกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการทำสำนวนการสอบสวนเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ตามป.วิ.อาญามาตรา 150 มีรายละเอียดอยู่ในเรื่องการ ชันสูตรพลิกศพ และพนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานอัยการ ตามมาตรา 150 วรรค หก แต่การชันสูตรพลิกศพและการ ไต่สวน ในศาลมิใช่ขั้นตอนการวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติ ถูกต้องตามกฎหมายหรือผู้ตายเป็นฝ่ายกระทำผิดกฎหมาย เพียงแต่จะนำไปประกอบการพิจารณา ขั้นสำนวนประเภทที่สองเท่านั้น

2. สำนวนที่เจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการตกเป็นผู้ต้องหาว่กระทำผิดฐานฆ่า ผู้อื่นโดยเจตนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่เป็นสำนวนประธาน ในทางคดีเจ้าหน้าที่ ของรัฐจะต่อสู้ว่าผู้ตายต่อสู้ก่อน เจ้าหน้าที่จึงใช้สิทธิป้องกันตัวตามมาตรา 68 แห่งประมวล กฎหมายอาญาถึงผู้ตาย พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีนี้ จนกระทั่งสอบสวนเสร็จ และ ในทางปฏิบัติจะเสนอความเห็นว่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้สิทธิป้องกันตัวโดยชอบแล้ว⁵⁸

⁵⁸ กุลพล พลวัน. (2547, ตุลาคม). "การสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในคดีวิสามัญฆาตกรรม." ข่าว เนติบัณฑิตยสภา, 17, 183. หน้า 4-5.

คดีประเภทนี้กฎหมายถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ป.วิ.อาญา มาตรา 143 จึงได้บัญญัติให้อยู่ในอำนาจของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นที่จะมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ซึ่งในทางปฏิบัติอัยการสูงสุดมักจะมีคำสั่งไม่ฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐตามความเห็นของพนักงานสอบสวน เพราะพยานหลักฐานที่รวบรวมมาในสำนวนการสอบสวนระบุสอดคล้องกันมาตลอดว่าผู้ตายยังต่อสู้เจ้าหน้าที่ก่อน แม้จะมีการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมก็มักปรากฏผลเช่นเดิม⁵⁹

3. สำนวนที่ผู้ตายตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติกรตามหน้าที่ พยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติกรตามหน้าที่ และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสำนวนต่อเนื่อง เพราะเมื่อพนักงานสอบสวนมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้สิทธิป้องกันตัวโดยชอบเนื่องจากผู้ตายต่อสู้ขัดขวางโดยใช้อาวุธก่อน แต่เนื่องจากผู้ต้องหาตายแล้ว สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องจึงระงับไป⁶⁰

สำหรับสำนวนประเภทที่ 2 และ ประเภทที่ 3 นั้น เป็นการสอบสวนซึ่งดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียวมาโดยตลอด โดยที่ไม่มีหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในการสอบสวนด้วย และตั้งแต่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา ก็ยังไม่เคยมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนแต่อย่างใด

และจากผลของคดีวิสามัญฆาตกรรมที่อัยการสูงสุดมักจะมีคำสั่งไม่ฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวนี้ ทำให้เป็นประเด็นที่ประเทศไทยถูกกล่าวหาจากต่างประเทศมาโดยตลอด ทั้งจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ องค์การนิรโทษกรรมสากล องค์การด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ และจากรายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่ต้องจัดทำรายงานที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ เสนอต่อรัฐสภาเป็นประจำทุกปีว่า กระบวนการยุติธรรมของไทยไม่สามารถปกป้องคุ้มครองชีวิตคนไทยจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงตายของเจ้าพนักงานโดยมิชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁶¹

4.3.1.2 ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543

สำหรับในการปฏิบัติเกี่ยวกับคดีวิสามัญฆาตกรรมนี้ นอกจากพนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ดังต่อไปนี้ด้วย ได้แก่

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1)

⁶¹ กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 4-5.

ข้อ 9 ส่วนวนชั้นสูตรพลิกศพประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

9.1 รายงานการสอบสวนแสดงถึงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดนคนทำร้ายให้ระบุว่าใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้ทำร้าย

9.2 ทำให้การพยานซึ่งเป็นสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ญาติของผู้ตาย หรือพยานอื่นที่รู้เห็นการกระทำ สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

9.3 บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ แผนที่เกิดเหตุ รวมทั้งรายงานการตรวจพิสูจน์ ร่องรอยหลักฐาน ตลอดจนบันทึกการสอบสวนแสดงรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ

9.4 รายงานการชันสูตรพลิกศพ แสดงถึงสภาพของศพ เศษ หรือส่วนของศพตามที่พบ เห็นหรือที่ปรากฏจากการตรวจ พร้อมความเห็นตามแบบ นต.2 ท้ายบทนี้

9.5 ภาพถ่ายศพหรือส่วนของศพ สถานที่ที่พบศพตลอดจนสถานที่ที่เกี่ยวข้อง

9.6 พิมพ์ลายนิ้วมือผู้ตาย ให้ดำเนินการดังนี้

9.6.1 ในกรุงเทพมหานคร ให้พิมพ์จำนวน 3 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกอง ทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ และติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.2 ในจังหวัดอื่นที่ไม่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 4 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ และกองกำกับการ วิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.3 ในจังหวัดอื่นที่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 5 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ กองกำกับการวิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

ข้อ 10 เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวน ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ปฏิบัติดังนี้

10.1 ในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาให้ส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังผู้บังคับการตำรวจนครบาล หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด เพื่อพิจารณาสั่งการแล้วจึงส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพนั้นไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ชันสูตรพลิกศพพิจารณาโดยเร็ว และเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการดำเนินการส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

10.2 ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้ทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพประกอบสำนวนการสอบสวนคดีอาญา

4.3.1.3 ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย⁶²

ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. 2498 พ.ศ. 2499 พ.ศ. 2507 พ.ศ. 2512 มีสาระสำคัญดังนี้⁶³

ข้อ 36 “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยผู้ตายเป็นทหาร ก็ให้จัดการให้มีการสอบสวนและการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กับให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารสั่งนายทหารชั้นสัญญาบัตรเข้านั่งฟังการสอบสวนในโอกาสแรกที่กระทำได้ และถ้าในท้องที่นั้นมีแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารอยู่ ก็ให้ใช้แพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารเป็นเจ้าพนักงานแพทย์ทำการชันสูตรพลิกศพ แต่ถ้าในท้องที่ที่ไม่มีแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหาร หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารไม่สามารถมาได้ จึงให้ใช้แพทย์หรือบุคคลอื่นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 แต่ถ้าเป็นกรณีที่ได้นำผู้บาดเจ็บไปเพื่อรักษาพยาบาลก่อนตายและได้นำมาไปไว้ ณ โรงพยาบาลซึ่งมีแพทย์อยู่ประจำ ก็ให้ใช้แพทย์นั้นเป็นผู้ทำการชันสูตรพลิกศพต่อไป ถ้าฝ่ายทหารไม่มานั่งฟังการสอบสวนตามกำหนดนัด ก็ให้พนักงานชันสูตรพลิกศพทำการชันสูตรพลิกศพต่อไป ในกรณีที่ผู้แทนฝ่ายทหารเข้าฟังการสอบสวนด้วยนั้น จะทำบันทึกเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ เช่น ทำแผนที่ ถ่ายรูป และขอส่งเอกสารนั้นต่อพนักงานชันสูตร ก็ให้พนักงานชันสูตรพลิกศพนั้นรับบันทึกพร้อมสำนวนไว้ เพื่อดำเนินการต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าการตายเกิดขึ้นในจังหวัดที่ไม่มีที่ตั้งกรมกองทหาร การแจ้งดังกล่าวนี้ให้แจ้งยังสัสดีจังหวัด หรือกรม กองทหารอื่นที่ใกล้เคียง”⁶⁴

⁶² สนิท สนันศิลป์. วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 20.

⁶³ ระเบียบข้อตกลงนี้ มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้าย โดยคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 830/2518 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2528.

⁶⁴ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทยดังกล่าว เป็นคำสั่งที่ออกมาใช้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเก่า เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง มีการแก้ไขใหม่เมื่อ พ.ศ. 2543 ในเรื่องแพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องน่าจะต้องปรับปรุงระเบียบหรือคำสั่งที่ออกมาแต่เดิมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่

4.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนดำเนินคดีและแนวทางการแก้ไข

ในระบบการสอบสวนคดีอาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของไทย ไม่อาจถือได้ว่าเป็นมาตรการในการตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยเฉพาะในเรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ได้อย่างแท้จริง และไม่อาจนับได้ว่าเป็นมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิแห่งการชีวิต สิทธิในร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สินแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริงแต่อย่างใดอีกด้วย

ทั้งนี้ด้วยเหตุผล คือ ในระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้แยกอำนาจสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณาออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด⁶⁵ โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนเมื่อมีคดีเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนนำเสนอ และศาลมีอำนาจพิจารณาคดีเมื่อพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายได้นำคดีมาฟ้องร้องสู่ศาล จากระบบการสอบสวนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้เอง จึงเป็นที่เห็นได้ว่า เมื่อมีคดีเกิดขึ้น โดยเฉพาะคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึง โดยอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ในการสอบสวนคดีชั้นสูตรพลิกศพก็ดี การสอบสวนคดีอาญาที่ผู้ตายกระทำผิดก็ดี เจ้าพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กระทำการด้วยตนเองทั้งสิ้น ซึ่งในที่นี้ก็หมายความว่า ในการสอบสวนคดีวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้กระทำการให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ และขณะเดียวกันเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนก็เป็นผู้ทำการสอบสวน ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์กรผู้ปฏิบัติการที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและองค์กรผู้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติการดังกล่าวคือผู้ดำเนินการจากองค์กรเดียวกัน มิได้มีการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรต่างองค์กรกันในกระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด

แม้ว่าตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชั้นสูตรพลิกศพ ในข้อ 12 จะได้กำหนดว่า ห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตายทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชั้นสูตรพลิกศพ เว้นแต่จะบันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมอบให้พนักงานสอบสวนผู้ชั้นสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้ในสำนวนเพื่อดำเนินการต่อไป แต่ข้อกำหนดดังกล่าวก็เป็นเพียงการควบคุมในระดับผู้ปฏิบัติการเท่านั้น มิได้เป็นการควบคุมหรือตรวจสอบการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่ได้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายหรือกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย โดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้นเลย

⁶⁵ อมร จันทร์สมบุรณ์. (2516). "อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย." *บทบัญญัติคดี*, 30, 4. หน้า 631-632.

นอกจากนั้นแนวโน้มในการสอบสวนหรือดำเนินคดีดังกล่าว ก็มักเป็นไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันมากกว่า⁶⁶ จึงมีปัญหานั้นที่พิจารณาในที่นี้ คือระบบการสอบสวนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ความคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนพอเพียงหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิแห่งการมีชีวิตของประชาชนที่จะไม่ถูกพรากไปโดยปราศจากความคุ้มครองทางด้านกระบวนการยุติธรรม

ในปัญหาที่เกี่ยวกับระบบการสอบสวนคืออาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าตามระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยจะเป็นระบบผสม คือ เป็นระบบที่มีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน กล่าวคือ ในความผิดที่ประชาชนเป็นผู้เสียหายโดยตรงนั้น นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐ คือ พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต่อศาลได้แล้ว ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองในความผิดดังกล่าวนั้นได้ด้วย⁶⁷ แต่ในความผิดที่เกี่ยวกับเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจได้กระทำการให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่นี้ การที่ผู้เสียหายจะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินการฟ้องร้อง ในเมื่อเห็นว่าการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจกระทำการดังกล่าวเป็นไปโดยมิชอบนั้นเป็นไปไม่ได้โดยยาก ทั้งนี้เพราะเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ลงมือกระทำการเอง และพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจก็เป็นผู้ทำการสอบสวนเอง พยานหลักฐานต่าง ๆ จะอยู่ในสำนวนการสอบสวนทั้งสิ้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นความลับของทางราชการที่ญาติหรือผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมไม่มีสิทธิที่จะตรวจสอบดูได้⁶⁸

นอกจากนั้น บางกรณีพนักงานสอบสวนบางรายในการสอบสวนพยานที่รู้เหตุการณ์ในการลงมือกระทำการของเจ้าพนักงานอื่นเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่อันเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายนั้น กลับสอบสวนพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวในลักษณะการสอบตัดพยานเพื่อมิให้พยานให้การตามความเป็นจริงได้ ซึ่งหากพยานดังกล่าวไปให้การในศาลตามความเป็นจริง ก็ย่อมจะให้การขัดกับคำให้การในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งจะทำให้พยานดังกล่าวมีความผิดฐานให้การเท็จต่อพนักงานสอบสวนหรืออาจมีความผิดฐานเบิกความเท็จในการพิจารณาคดีชั้นศาลได้⁶⁹ และนอกจากนั้นพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตายของผู้ตายย่อมอาจถูกตัดแปลงดัดแปลง หรือทำลายไปได้ก่อนที่ญาติของผู้ตายจะได้ทราบหรือได้รู้เห็น

⁶⁶ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 113.

⁶⁷ คู่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4), 3, 4, 5, 6 และ 28

⁶⁸ คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 8365/2502 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2502 เรื่องให้รักษาความลับเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน, และคำสั่งกรมตำรวจที่ 37/2502 เรื่อง การรักษาความลับเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน

⁶⁹ มนตรี จิตรวิวัฒน์. หน้าเดิม.

ดังนั้น ในระบบการสอบสวนดำเนินคดีดังกล่าวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองต่อสิทธิแห่งการมีชีวิตของประชาชนที่จะไม่ถูกพรากโดยเจ้าพนักงานของรัฐโดยปราศจากการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรมได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งกระบวนการสอบสวนคดีอาญาดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันไม่มีกฎหมายของประเทศใดที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ผู้ทำการจับกุมผู้ต้องหา มีอำนาจสอบสวนได้โดยอิสระ โดยปราศจากการควบคุมและถ่วงดุลจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมเหมือนเช่นกฎหมายไทย

นอกจากปัญหาในเรื่องระบบการสอบสวนเกี่ยวกับคดีอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอีกกรณีหนึ่งก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการสอบสวน โดยเฉพาะในคดีวิสามัญฆาตกรรมซึ่งในสำนวนคดีการชันสูตรพลิกศพ ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชันสูตรพลิกศพ ข้อ 5 ได้กำหนดระยะเวลาไว้ว่าจะต้องพนักงานสอบสวนสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้วส่งไปยังพนักงานอัยการภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน

ซึ่งจากระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพซึ่งได้กำหนดระยะเวลาไว้เป็นเวลานานดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นผลร้ายต่อมาตรการในการที่จะควบคุม ตรวจสอบในการไต่สวนคดีของศาล เพราะการที่พนักงานสอบสวนได้เวลาในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพโดยใช้ระยะเวลาเวลานานดังกล่าว ย่อมอาจจะเป็นหนทางให้การแก้ไขหรือดบแต่งพยานหลักฐานได้⁷⁰

แนวทางการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการสอบสวนคดีอาญาของไทย โดยเฉพาะในเรื่องการใช้กำลังรุนแรงจนถึงตายนี้ ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมว่าในการสอบสวนคดีที่กล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่รัฐ ใช้กำลังรุนแรงจนถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่นั้น ต้องให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมการสอบสวนด้วย และให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพ และการไต่สวนศาลตามมาตรา 150 วรรคหก และต้องแก้ไขปรับปรุงที่ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชันสูตรพลิกศพ โดยกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองเข้ามาร่วมทำการสอบสวนในคดีวิสามัญฆาตกรรมและให้พนักงานอัยการเข้าร่วมให้คำแนะนำ ควบคุมเกี่ยวกับการสอบสวนคดีนั้น ทั้งนี้โดยการเข้ามาร่วมทำการสอบสวนของพนักงานฝ่ายปกครอง และการเข้ามาให้คำแนะนำควบคุมเกี่ยวกับการสอบสวนของพนักงานอัยการดังกล่าวจะต้องกำหนดเป็นระเบียบข้อบังคับ และกำหนดวิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินการร่วมกับพนักงานสอบสวนนั้นไว้ให้ชัดเจน

⁷⁰ มนตรี จิตรวิวัฒน์, เล่มคิม, หน้า 113.

นอกจากนั้นควรกำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพให้สั้นลง เพื่อเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจได้ นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวมาแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการทำสำนวนการสอบสวน ทั้งในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจตกเป็นผู้ต้องหาว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา อันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ และสำนวนการสอบสวนกรณีที่ถูกฆาตกรรมเป็นผู้ต้องหาว่าพยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติการตามหน้าที่ และในข้อหาอื่น ๆ นั้น ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการวางระเบียบในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดแต่อย่างใด กรณีคงเป็นไปตามแต่ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนจะกวัดกันเร่งรัดสำนวนการสอบสวนเป็นคราวๆ ไป⁷¹

⁷¹ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 114.